

Н. В. Фірсова,
к. е. н., доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту,
ВНЗ Укоопспілки "Полтавський університет економіки і торгівлі", м. Полтава

ЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ У ДІЯЛЬНОСТІ РОЗДРІБНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

N. Firsova,
Ph.D., assistant professor of accounting and auditing,
HEE of Ukoopspilka "Poltava University of Economics and Trade", Poltava

THE SIGNIFICANCE OF THE INVENTORY INTERNAL CONTROL IN CONSUMER COOPERATIVE RETAIL ENTERPRISES

Роздрібні торговельні підприємства споживчої кооперації — повноправні ринкові учасники. Їх постійне та безперервне функціонування є одним із складових соціальної політики держави. Торговельні підприємства споживчої кооперації системно представлені по всій території країни та покривають основні потреби у товарних запасах, переважно, сільського населення. Складні економічні, політичні та соціальні умови змушують досліджувані суб'єкти до пошуку прогресивних та ефективних методів управління. Головною метою статті є розгляд впливу внутрішнього контролю товарних запасів на діяльність роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації. У роботі наведено пропозиції із удосконалення системи внутрішнього контролю та запропоновано перелік основних її завдань у процесі дослідження операцій з товарними запасами. Автором встановлено, що внутрішній контроль товарних запасів — основне інформаційне джерело прийняття рішень.

Consumer cooperative retail enterprises are the full market participants. Their constant and uninterrupted functioning is one of the components of the government social policy. Retail enterprises of consumer cooperatives are systemically presented of all over the country and covering the basic needs in inventory mainly of rural population. Difficult economic, political and social conditions contribute the investigational subjects to search the progressive and effective methods of guidance. The main purpose of the article is to review the significance of the inventory internal control in consumer cooperative retail enterprises. The improvement of the internal control system and a list of its main tasks in the process of research inventory operations are offered. The author determined that inventory internal control is the main information source for decision making.

Ключові слова: внутрішній контроль, товарні запаси, ризики, інформаційне забезпечення, торговельна діяльність, споживча кооперація.

Key words: internal control, inventory, risk, information support, trading activity, consumer cooperative.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ринкові умови ведення бізнесу диктують суб'єктам господарювання свої — жорсткі умови функціонування. Розглядаючи роздрібні торговельні підприємства системи споживчої кооперації як повноправну складову економіки країни, нагальною постає проблема приведення їх роботи до сучасних реалій діяльності. Дсліджувані суб'єкти покликані виконувати соціальну місію держави — задовольняти потреби, переважно, сільського населення. Тому безперервне та ефективне функціонування даних бізнес-структур є запорукою розвитку сільських регіонів, тим самим доз-

воляючи покривати потреби населення необхідними товарними запасами. За таких умов, подальше вивчення і вирішення наявних проблем внутрішнього контролю товарних запасів як основного джерела прийняття управлінських рішень подальшого функціонування досліджуваних суб'єктів набуває особливої актуальності та значимості.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематиці розгляду теоретичних та практичних аспектів внутрішнього контролю у торговельній діяльності,

у тому числі і стосовно товарних запасів, присвячені праці таких видатних учених, як: Булкот Г.В. [2], Бутинець Т.А. [3], Вериги Ю.А. [4], Воронко Р.М. [5], Давидова Г.М. [10], Петрик О.А. [1], Мариніча І.О. [7], Соболев Г.О. [10], Себрякової Т.Ю. [8], Сметанко О.В. [9] та ін. Високо оцінюючи наявні наукові напрацювання, все ж залишається факт нерозробленості низки питань щодо удосконалення процесу внутрішнього контролю товарних запасів роздрібних торговельних підприємств системи споживчої кооперації.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті визначено дослідження значення внутрішнього контролю товарних запасів на діяльність роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Складність здійснення перевірок торговельних суб'єктів породжена специфічними особливостями даної галузі. Так, за дослідженням, висвітленим авторами у [7, с. 233], такими визначено:

- 1) специфічна система обліку руху товарів;
- 2) великі запаси товарно-матеріальних цінностей;
- 3) специфічна система обліку витрат;
- 4) особливий порядок визначення доходу від реалізації (сформований за рахунок торгових націнок на реалізовані товари).

Найкраще значення внутрішнього контролю товарних запасів для роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації видається можливим продемонструвати за рахунок формування його мети (і в подальшому її безумовного досягнення). Для такого визначення, доречно підтримати думку Давидова Г.М. та Давидова І.Г., які зазначають: "Мета контрольного процесу — відповідальність перед суспільством за ефективне і раціональне використання громадських фінансових ресурсів. ...Базисом, наріжним каменем, ключовими передумовами, на яких заснований контрольний процес є верховенство закону і демократія" [10, с. 365]. Переносячи цю тезу у площину системи споживчої кооперації, уточнимо, що за її особливістю — передбачається існування у її складі специфічних суб'єктів — пайовиків (і, як результат, наявність певного пайового капіталу). А тому процес внутрішнього контролю загалом та товарних запасів зокрема — це своєрідна гарантія збереження та раціонального використання ресурсів. Таким чином, під внутрішнім контролем товарних запасів доречно визначати безперервний процес відслідковування законності та ефективності розпорядження головними оборотними ресурсами торговельного підприємства — товарними запасами.

Зазвичай, система споживчої кооперації, як і будь-яка ринкова одиниця, піддається впливу різного роду чинників, які на практиці, не завжди спричиняють позитивні явища, а найчастіше — навпаки. У спеціальній літературі такі факти прийнято називати ризиками. Під час планування процесу внутрішнього контролю операцій з товарними запасами, вважаємо за доречне підтримати думку Бутинець Т.А., згідно з якою: завдання суб'єкта контролю полягає не в тому, щоб повністю уникнути тієї або іншої невизначеності й усунути ризик, а в тому, щоб знизити гостроту ситуації, передбачити можливі негативні та позитивні наслідки ризикованої діяльності [3, с. 440].

Об'єктивною необхідністю ефективного функціонування системи споживчої кооперації загалом, та роздрібних торговельних підприємств, зокрема є побудова цілісної системи внутрішнього контролю. Проте, як показує практичний досвід реалізації внутрішнього контролю,

його система на досліджуваних суб'єктах є слабкою та організаційно-неоформленою. Ідентичну думку прослідковуємо і в науковій праці Панченко І.А., яка, зокрема, зазначає: "Важливими проблемами функціонування систем внутрішнього контролю є відсутність належного контролю за процесом управління з точки зору ефективності та доцільності прийнятих управлінських рішень та недостатній рівень оцінки ефективності функціонування системи внутрішнього контролю" [6, с. 282—283].

У зв'язку з вищенаведеним, процес організації внутрішнього контролю на підприємстві потребує виваженого та науково-обгрунтованого підходу. Із цією метою, створено систему внутрішнього контролю, яка повинна забезпечити виконання таких завдань [1, с. 161]:

- забезпечення надходження до управлінського персоналу якісної інформації про стан господарських процесів, що відбуваються на підприємстві;
- забезпечення збереження активів підприємства, ефективний та цільовий характер використання їх;
- забезпечення достовірності облікової інформації та бухгалтерської звітності підприємства;
- забезпечення дотримання законності в діяльності підрозділів підприємства та виконання ними наказів і розпоряджень, виданих адміністрацією підприємства.

Цей перелік доречно застосовувати і для підприємств споживчої кооперації при побудові системи внутрішнього контролю. Проте варто додати до нього наступні положення саме стосовно її наділення об'єктивною стороною дослідження (вивчення господарських операцій із товарними запасами):

- перевірка здійснення контрольних процедур за станом товарних запасів у місцях їх зберігання та продажу;
- дослідження правильності та своєчасності оформлення всіх первинних документів на кожному з етапів просування товарних запасів;
- перевірка за подальшим станом тих товарних запасів, які були виявлені в надлишковій кількості;
- моніторинг своєчасності проведення всіх розрахункових операцій із наявними контрагентами підприємства;
- виявлення та ідентифікація ризикових ситуацій у процесі управління та використання товарних запасів;
- визначення бізнес-процесу, де ризик виникнення помилки чи викривлення інформації з товарними запасами є великим;
- здійснення постійного моніторингу тих операцій та працівників, де існує стійка тенденція до повторення неправомірних дій із підконтрольними об'єктами (товарними запасами);
- дослідження ретроспективного та перспективного каталізатора виникнення ризику;
- моделювання ситуацій із використання наслідків (позитивного/негативного) прояву ризику на подальший процес управління товарними запасами та суб'єктом господарювання, загалом;
- визначення (за можливості) у грошовому виразі впливу ризикових факторів на торговельну діяльність системи споживчої кооперації.

Основним підґрунтям прийняття управлінських рішень є інформаційне забезпечення про стан та рух товарних запасів. Зауважимо, що релевантність рішень є прямо пропорційною якості наданої та використаної інформації для їх ухвалення. А тому застосування недостовірного забезпечення є головним фактором ризику, який додатково може виникнути в діяльності роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації.

Воронко Р.М. зазначає, що саме форми внутрішньовідомчої звітності підприємств і організацій споживчої кооперації України є достовірним джерелом даних, покликаних

задовольнити інформаційні потреби користувачів, що приймають різнопланові управлінські рішення, у тому числі у сфері внутрішнього контролю, якими є органи управління споживчих товариств, споживспілок різних рівнів, їх підприємств та інших господарюючих суб'єктів системи Укоопспілки [10, с. 358—359]. Проте зазначимо, що в процесі внутрішнього контролю доречно використовувати і іншу інформацію, яка спроможна вичерпно охарактеризувати стан ринкової кон'юнктури, наявного та перспективного попиту покупців, тенденції розвитку конкурентів та ін. Адже лише комплексне використання даних допоможе реалізувати ефективний внутрішній контроль за товарними запасами та, як наслідок, управлінськими рішеннями на його основі.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Нестабільність умов функціонування роздрібних торговельних підприємств споживчої кооперації породжують собою перегляд значення та важливості внутрішнього контролю у їх загальній управлінській системі. Особливо це стосується дослідження операцій із найбільшою часткою оборотних активів у складі валюти балансу — товарними запасами, які, власне, роблять можливим подальший факт підприємницької діяльності. За таких умов, вплив внутрішнього контролю на роботу досліджуваних суб'єктів є необхідним та невідворотним чинником діяльності та розвитку системи споживчої кооперації. У такому разі, внутрішній контроль доречно сприймати як основний фактор безпеки розвитку торговельного бізнесу. Адже дані, продюзовані ним, — це основне інформаційне джерело, на яке опирається вище керівництво у процесі прийняття тактичних та стратегічних рішень подальшого функціонування бізнес-одиниці. Недооцінення значущості внутрішнього контролю товарних запасів, легковажний та необдуманий підхід до його організації та практичної реалізації — може стати причиною культивування безгосподарності відповідальних осіб та, як наслідок, отримання збитків підприємством та системою, загалом. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у створенні умов та алгоритмів здійснення повного пооб'єктного контролю у системі споживчої кооперації, що дозволить собою максимально широко охопити весь спектр існуючих типових та нетипових господарських операцій та факторів ризику, які на них впливають.

Література:

1. Аудит: підручник [О.А. Петрик, В.О. Зотов, Б.В. Кудрицький та ін.]. — К.: КНЕУ, 2015. — 504 с.
2. Булкот Г.В. Внутрішньогосподарський контроль. Практикум: навч. посіб. / Г.В. Булкот. — К.: КНЕУ, 2015. — 169 с.
3. Бутинець Т.А. Розвиток науки господарського контролю: проблеми теорії, методології, практики: монографія [Текст] / Т.А. Бутинець. — Житомир: ЖДТУ, 2011. — 772 с.
4. Верига Ю.А. Словник нормативних термінів з фінансового контролю [Текст] / Ю.А. Верига, Г.О. Соболев. — К.: "Центр учбової літератури", 2014. — 168 с.
5. Воронко Р.М. Організація контролю інформаційних потоків і ресурсів / Р.М. Воронко // Вісник ЖДТУ. Сер.: Економічні науки. — № 4 (54). — 2010. — С. 44—47.
6. Панченко І.А. Ризик-орієнтований підхід до внутрішнього контролю як напрям його подальшого розвитку / І.А. Панченко // Теорія і практика бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту: стан, проблеми та перспективи розвитку: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції, 16—17 травня 2014 р. / Відп. за вип...: проф. П.О. Куцик. — Львів, 2014. — 346 с.

7. Петрик О.А. Напрями аудиту доходів торгових підприємств: вплив галузевих особливостей / О.А. Петрик, І.О. Мариніч // Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції до 20-річчя кафедри обліку і аудиту ІФНТУНГ (16—17 жовтня 2015 р.). — Івано-Франківськ.: Вид-во ІФНТУНГ, 2015. — С. 232—234.

8. Серебрякова Т.Ю. Риски организации и внутренний экономический контроль: монография [Текст] / Т.Ю. Серебрякова. — М.: ИНФРА-М, 2010. — 111 с.

9. Сметанко О.В. Теорія та практика внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України: монографія / О.В. Сметанко. — К.: КНЕУ, 2013. — 436 с.

10. Трансформаційні перетворення обліково-аналітичного забезпечення управління в умовах євро інтеграційних процесів: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 110-річчю ДВНЗ "КНЕУ ім. Вадима Гетьмана" та 20-річчю Федерації професійних бухгалтерів і аудиторів України; 25 листоп. 2016 р. — К.: КНЕУ, 2016. — 412 с.

References:

1. Petryk, O. A. Zotov, V. O. and Kudryts'kyj, B. V. (2015), Audit [Audit], KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Bulkot, H. V. (2015), Vnutrishn'ohospodars'kyj kontrol'. Praktykum [Internal control], KNEU, Kyiv, Ukraine.
3. Butynets', T. A. (2011), Rozvytok nauky hospodars'koho kontrolyu: problemy teorii, metodolohiyi, praktyky: monohrafiya [The development of science economic control: problems of theory, methodology, practice: a monograph], Zhytomyr, Ukraine.
4. Veryha, Yu. and A. and Sobol', H. O. (2014), Slovnyk normatyvnykh terminiv z finansovoho kontrolyu [Glossary normative terms of financial control], Tsentri uchbovoyi literatury, Kyiv, Ukraine.
5. Voronko, R. M. (2010), "Organization of control of information flows and resources", Visnyk ZhDTU. Seriya: Ekonomichni nauky, vol. 4 (54), pp. 44—47.
6. Panchenko, I. A. (2014), "The risk-based approach to internal control as the direction of its further development", materialy VII mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii Teoriia i praktyka bukhhalterskoho obliku, analizu i audytu: stan, problemy ta perspektyvy rozvytku [International economic conference], Lviv, Ukraine.
7. Petryk, O. A. and Marynich, I. O. (2015), "Directions audit revenues of commercial enterprises: the impact of industry characteristics" materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii do 20-richchia kafedry obliku i audytu IFNTUNH [Theory and practice of accounting, analysis and audit: state, problems and prospects of materials VII International Scientific Conference], 16—17Oct, IFNTUNH, Ivano-Frankivs'k, pp. 232—234.
8. Serebrjakova, T. Ju. (2010), Riski organizacii i vnutrennij jekonomicheskij kontrol': Monografija [Risk management and internal economic control: Monograph], INFRA-M, Moskva, Russia [in Russian].
9. Smetanko, O. V. (2013), Teoriia ta praktyka vnutrishnoho audytu v aktsionernykh tovarystvakh Ukrainy : monohrafiia [Theory and practice of internal auditing in joint stock companies Ukraine: monograph], KNEU, Kyiv, Ukraine.
10. KNEU (2016), Transformatsiini peretvorennia oblikovo-analitychnoho zabezpechennia upravlinnia v umovakh yevro intehratsiinykh protsesiv [Transformation conversion Accounting and analytical maintenance of management in terms of the conditions of European integration processes], KNEU, Kyiv, Ukraine.
Стаття надійшла до редакції 13.02.2017 р.